

99, V, V

چگونه به کودک اُتِسم بیاموزیم؟

(ویژہی والدین و متخصصان)

کیانا تقی خان

دلارام بیکی

انتشارات فراروان

با همکاری مؤسسه دوست آتیسم

سرشناسه : تقی خان، کیانا، ۱۳۶۹ -
 عنوان و نام پدیدآور : چگونه به کودک اُتیسیم بیاموزیم؟ : کتاب کار، ویژه‌ی ارزیابی و آموزش مهارت‌ها به کودکان با اختلال طیف اُتیسیم (ویژه‌ی والدین و متخصصان)/ کیانا تقی خان، دلارام بیکی.
 مشخصات نشر : تهران: فراروان، ۱۳۹۹.
 مشخصات ظاهری : ۱۴۰ ص: مصور(رنگی)، جدول.
 شابک : 978-600-828355-3
 وضعیت فهرست نویسی : فیبا
 یادداشت : کتابنامه: ص: ۱۳۷-۱۳۸.
 عنوان دیگر : کتاب کار، ویژه‌ی ارزیابی و آموزش مهارت‌ها به کودکان با اختلال طیف اُتیسیم (ویژه‌ی والدین و متخصصان).
 موضوع : درخودماندگی کودکان Autism in children
 شناسه افزوده : بیکی، دلارام، ۱۳۷۰-
 رده بندی کنگره : RJ ۵۰۶
 رده بندی دیویی : ۶۱۸/۹۲۸۵۸۸۲
 شماره کتابشناسی ملی : ۷۲۲۲۶۷۵

چگونه به کودک اُتیسیم بیاموزیم؟

کتاب کار، ویژه‌ی ارزیابی و آموزش مهارت‌ها به کودکان با اختلال طیف اُتیسیم
 (ویژه‌ی والدین و متخصصان)

کیانا تقی خان و دلارام بیکی

ویراسته‌ی فرزانه خونگرم لاکه

چاپ اول ۱۳۹۹، شمارگان ۲۰۰، فراچاپ

شابک ۹۷۸-۶۰۰-۸۲۸۳-۵۵-۳

تمام حقوق برای مؤسسه دوست اُتیسیم محفوظ است

انتشارات فراروان: تهران، تلفن ۶۶۴۳۷۷۵۳ و ۶۶۹۲۱۳۷۸، نمابر ۶۶۹۰۰۲۹۹

کتابکده فراروان: خ ستارخان، پل یادگار امام، بازار سنتی، فاز ۱، شماره ۱/۱۱۸

تلفن ۱۷-۴۴۲۴۶۷۱۵، نمابر ۴۴۲۴۶۷۱۴

www.fararavan.com

قیمت ۶۵۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

پیش‌گفتار	۵
فصل اول: مهارت‌های خودیاری در کودکان اُتیسم	۹
فصل دوم: حواس در کودکان اُتیسم	۳۷
فصل سوم: مهارت‌های حرکتی در کودکان اُتیسم	۵۳
فصل چهارم: مهارت بازی کردن در کودکان اُتیسم	۶۳
فصل پنجم: مهارت‌های مربوط به حافظه در کودکان اُتیسم	۷۱
فصل ششم: نظریه‌ی ذهن در کودکان اُتیسم	۸۱
فصل هفتم: توجه در کودکان اُتیسم	۹۱
فصل هشتم: مهارت خودتنظیمی در کودکان اُتیسم	۹۹
فصل نهم: مهارت‌های زبانی در کودکان اُتیسم	۱۰۷
فصل دهم: مهارت‌های شناختی در کودکان اُتیسم	۱۲۱
فصل یازدهم: مهارت‌های اجتماعی - ارتباطی در کودکان اُتیسم	۱۲۷
رایج‌ترین علایق کودکان اُتیسم	۱۳۵
منابع	۱۳۷

پیش‌گفتار

اهمیت نوشتن یک برنامه‌ی آموزشی به این جهت است که هیچ برنامه‌ی منسجمی همراه با بررسی تک‌تک مهارت‌ها جهت ایده گرفتن مربیان، کارشناسان، متخصصان و حتی خانواده‌ها وجود ندارد و عدم دسترسی به برنامه‌ی آموزشی موجب می‌شود که مربیان بعد از یک دوره کار با کودک، تمرین‌های جدیدی نداشته باشند و صرفاً در جلسه‌ی آموزشی، فعالیت‌های قبلی تکرار شود که این موجب بطلان وقت می‌شود و کودک بعد از یک دوره آموزش، دیگر پیشرفت چندانی نمی‌کند. برای استفاده از برنامه‌ی آموزشی خلاق بودن مربی نقش به‌سزایی دارد، زیرا برنامه‌ی آموزشی صرفاً یک چهارچوب کلی جهت ایده گرفتن مربیان است. اهمیت مربی از این نظر است که بتواند برای آموزش فعالیت‌های ذکر شده، روش و ابزار مناسبی طراحی کند. برنامه آموزشی حاضر، یک چهارچوب کلی برای تمامی سنین است که هنگام استفاده از آن باید سطح کودک را در نظر گرفت. برای شروع حتماً باید کودک ارزیابی شود. ارزیابی کودک شامل پرسشنامه‌های مرتبط با سن او و نیز ارزیابی بالینی کودک است. ارزیابی بالینی از اهمیت بالایی برخوردار است. ارزیابی سطح کودک به این صورت است که ابتدا سطح رشدی کودک باید سنجیده شود، و در گام بعدی، وجود یا عدم وجود سایر اختلالات باید بررسی شود و در صورت بررسی تشخیص‌های افتراقی^۲، تشخیص نهایی صورت گیرد. تشخیص‌های افتراقی اختلال طیف اوتیسم عبارت است از: سندرم رت، لالی انتخابی، اختلالات زبان، اختلال ارتباطی اجتماعی (عملی)، ناتوانی عقلانی (اختلال عقلانی رشدی)، اختلال حرکت قالبی، اختلال کاستی توجه/بیش‌فعالی و اسکیزوفرنی.

اختلال طیف اوتیسم، اختلالی عصبی - رشدی است که در سه سال اول زندگی کودک نمایان می‌شود. مهم‌ترین علائم آن نقص در برقراری ارتباط، مشکل در تعاملات اجتماعی، وجود الگوهای محدود و تکراری در رفتار، علائق و فعالیت‌ها و همچنین مشکل در مهارت‌های زبانی و شناختی است.

1. Ages and Stages Questionnaires

این یک پرسشنامه‌ی بسیار خوب، کاربردی و به تفکیک سن کودک است که به فارسی نیز ترجمه شده است.

۲. تشخیص افتراقی به این معناست که هر اختلال از سایر اختلالات مشابه (که ممکن است باهم اشتباه گرفته شود) تفکیک می‌شود.

کودکان با اختلال طیف اُتِیسم از هنجارهای رشدی متناسب با سن شناسنامه‌ای و همچنین در قیاس با همسالان خود، عقب‌تر هستند. علت اختلال طیف اُتِیسم ناشناخته است، به همین دلیل درمان مشخص و قطعی برای آن وجود ندارد. اما با یاد دادن مهارت‌های مختلف از همان دوران اولیه‌ی تشخیص، می‌توان رشد کودک را بهبود بخشید و به او برای رسیدن به استقلال، کمک شایانی کرد.

همان‌طور که از نام این اختلال پیداست، شامل یک طیف است؛ طیفی که از شدید تا خفیف را شامل می‌شود و شدت نشانه‌ها نیز در این طیف متفاوت است.

سطوح شدت برای اختلال طیف اُتِیسم به شرح زیر است:

سطح ۱ (به کمک نیاز دارد)

- کودکان واقع در سطح یک، در زمینه‌ی ارتباط اجتماعی دارای ویژگی‌های زیر هستند:
- بدون کمک دیگران، در تعامل اجتماعی، اختلالات قابل توجهی از خود نشان می‌دهند.
 - در زمینه‌ی شروع کردن تعامل‌های اجتماعی و یا دادن پاسخ‌های متعارف و مناسب، مشکل دارند.
 - ممکن است به نظر برسد که علاقه‌ی کمی به تعامل‌های اجتماعی دارند. برای مثال، فردی که می‌تواند با جدیت کامل صحبت کند و به ارتباط بپردازد، در گفت‌وگو با دیگران ناکام می‌ماند و تلاش‌های او برای دوست پیدا کردن معمولاً ناموفق است.
 - کودکی که در سطح یک قرار دارد، در زمینه‌ی رفتارهای محدود و تکراری دارای ویژگی‌های زیر است:
 - انعطاف‌ناپذیری رفتار، اختلال قابل ملاحظه‌ای را در یک یا چند زمینه ایجاد می‌کند.
 - مشکل تغییر فعالیت، سازمان‌دهی برنامه ریزی دارد که این مانع استقلال وی می‌شود.

سطح ۲ (به کمک‌های زیادی نیاز دارد)

- کودک واقع در سطح دو، در بخش ارتباط اجتماعی دارای ویژگی‌های زیر است:
- حتی در صورت کمک، کمبودهای محسوسی در مهارت‌های ارتباط اجتماعی، مهارت‌های کلامی و غیرکلامی دارد.
 - به ندرت در تعاملات اجتماعی شرکت می‌کند و پاسخ‌های کوتاه یا ناهنجار به تماس‌های اجتماعی دیگران می‌دهد. برای مثال، فردی که جملات ساده را بر زبان می‌آورد، تعاملش به تمایلات خاص خودش محدود می‌شود و به‌طور محسوسی ارتباط غیرکلامی او ناموفق است.
 - کودک واقع در سطح دو، در بخش رفتارهای محدود و تکراری دارای ویژگی‌های زیر است:
 - مشکل در انعطاف‌پذیری رفتار
 - مشکل در تغییر یک فعالیت
 - مشکل سازگار شدن با تغییر
 - دارای رفتارهای محدود و تکراری بسیار زیاد است. این رفتارها که برای هر بیننده‌ای آشکار است، فعالیت‌های کودک را در موقعیت‌های مختلف مختل می‌کنند.

سطح ۳ (به کمک‌های بسیار زیادی نیاز دارد)

کودک واقع در سطح سه، در بخش ارتباط اجتماعی دارای ویژگی‌های زیر است:

- کمبودهای شدید در ارتباط اجتماعی و مهارت‌های کلامی و غیرکلامی، باعث اختلالات شدیدی در عملکرد کودک می‌شود.

- به ندرت و به میزان محدودی در تعاملات اجتماعی شرکت می‌کند و به ندرت به تماس‌های دیگران پاسخ می‌دهد. برای مثال، فردی که گفتار نامفهوم با کلمات محدود دارد و به ندرت تعاملی را آغاز می‌کند، وقتی این کار را انجام می‌دهد، برای برآورده کردن نیازهای خود، فقط به برخوردهای اجتماعی ساده و صریح پاسخ می‌دهد.

کودکی که در سطح سه قرار دارد، در زمینه‌ی بخش رفتارهای محدود و تکراری دارای ویژگی‌های زیر است:

- انعطاف‌ناپذیری رفتار
- مشکل شدید سازگار شدن با تغییر
- مقاومت نسبت به تغییر
- وجود رفتارهای تکراری که به‌طور قابل‌توجهی فعالیت‌های کودک را در بیشتر زمینه‌ها محدود می‌کند

برنامه‌ی آموزشی که توسط درمان‌گران متخصص اجرا می‌شود، باید تمام جنبه‌های یک فعالیت را شامل شود. با افزایش سن کودکان اُتِسم، اهمیت یادگیری آموزش این مهارت‌ها و توانایی‌ها بیشتر می‌شود. این مهارت‌ها شامل مهارت‌های اجتماعی، مهارت‌های ارتباطی، تعاملات اجتماعی و ... است. باید به این نکته توجه کرد که مهارت‌ها و یا فعالیت‌هایی که کودک می‌تواند از مهارت‌ها به خوبی انجام دهد، نیاز به پیگیری مستمر دارد، زیرا گاهی این کودکان در مهارت‌هایشان پسرفت می‌کنند. در بل برای آموزش به کودکان با اختلال طیف اُتِسم، باید تکرار و تمرین را برای تمامی فعالیت‌ها در نظر داشته باشید، چنانچه فعالیت‌هایی که کودک به خوبی انجام می‌دهد و چه فعالیت‌های که باید آموزش را برای آن شروع کرد.

در شروع کار، محیطی که آموزش را در آن شروع می‌کنیم، حتماً باید بدون عوامل مزاحم، مخل توجه و تمرکز و عاری از محرک‌های فراوان باشد. اما باید به این نکته توجه شود که تمرکز به سرعت به محیط و شرایط عادی تعمیم داده می‌شود و همچنین باید در همه‌جا مانند منزل، کلینیک و در محیط‌های بیرون، این یادگیری و درمان دنبال شود تا اگر کودک در موقعیتی قرار گرفت که محرک‌های مخل توجه و تمرکز وجود داشت، بتواند دستورالعمل‌ها را اجرا کند.

در روند یادگیری و آموزش کودکان اُتِسم، همکاری و همراهی والدین نکته‌ی بسیار حائز اهمیت است. والدین می‌توانند از وقت آزاد کودک برای رشد مهارت‌های بازی، اجتماعی، ارتباطی و خودیاری استفاده کنند و از فعالیت‌هایی مانند رفتن به پارک، خرید روزانه، مهمانی رفتن، حمام رفتن، شام خوردن و ... به عنوان یک فرصت آموزشی استفاده کنند. به این صورت در طول روز کودک هم در روند آموزش قرار می‌گیرد و هم از لحظات خود لذت می‌برد.